

Леся Охріменко, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,  
Самбірського фахового педагогічного коледжу імені Івана Филіпчика

### РОЗВИТОК “SOFT SKILLS” ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Стаття присвячена теоретичним та практичним аспектам розвитку м'яких навичок (soft skills) у майбутніх вчителів початкових класів закладу загальної середньої освіти. Підкреслено важливість розвитку “soft skills” в контексті реформи шкільної освіти. З'ясовано, що необхідними м'якими навичками для успішної педагогічної діяльності є комунікативні навички, критичне мислення, креативність, емоційний інтелект, гнучкість розуму. Проаналізовано форми роботи, які сприяють розвитку “soft skills” у студентів педагогічного коледжу.

**Ключові слова:** фахова підготовка; вчитель початкових класів; педагогічна діяльність; м'які навички; форми та методи навчання; педагогічний коледж.

Лит. 7.

Lesia Okhrimenko, Specialist of Higher Category, Lector-Methodologist,  
Sambir Professional Pedagogical College named after Ivan Fylypchak

### DEVELOPMENT OF “SOFT SKILLS” AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING FOR FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article is dedicated to theoretical and practical aspects of developing soft skills in future primary school teachers. The importance of developing soft skills in the context of school education reform is emphasized. The concept of the “New Ukrainian School” envisages that a modern teacher is capable of finding solutions in any professional situation, predicting and anticipating the results of their work, effectively interacting with educational process participants, thinking creatively, demonstrating leadership, managing time, lifelong learning, etc. Accordingly, professional training institutions have the task of not only forming professional competencies in students but also developing their soft skills. It is noted that developed soft skills will not only contribute to the improvement of the future professional's competency levels. Such skills will become the basis for teaching others and developing the potential of all students. Soft skills are a combination of an individual's personality traits, behavioral and social attitudes. It has been found that important soft skills for professional pedagogical activities include communication skills, time management skills, critical thinking, creativity, emotional intelligence, and flexibility of mind. It is emphasized that the degree of mastering soft skills is difficult to track and verify. They cannot be mastered once and for all, but rather they develop throughout one's life. There are no universal techniques for developing soft skills. Effective forms and methods of learning that contribute to the development of soft skills, in addition to professional competencies, include studying special courses, conducting workshops, seminars, trainings, extracurricular activities, and undergoing pedagogical practice. Such forms of work contribute to self-discovery, self-assessment, and self-reflection, readiness for further self-development of students, and form skills and abilities necessary for successful pedagogical activity.

**Keywords:** professional training; primary school teacher; pedagogical activity; soft skills; forms and methods of learning; pedagogical college.

**Постановка проблеми.** Концепція “Нова українська школа” передбачає, що сучасний вчитель є творчою, енергійною, ініціативною особистістю, спрямованою на постійне оновлення знань та практичних умінь, здатною діяти у швидкозмінних умовах, знаходити рішення в будь-яких професійних ситуаціях, ефективно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу. Ці компетентності належать до так званих м'яких (гнучких) навичок (від англ. “soft skills”). В умовах сьогодення успіх майбутньої професійної діяльності багато в чому визначається саме рівнем розвитку м'яких навичок. Відповідно це актуалізує нові завдання перед закладами передвищої та вищої освіти – формувати у майбутніх фахівців не лише професійні компетентності, але й розвивати їхні м'які навички.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** показав, що проблема розвитку м'яких навичок у сту-

дентів педагогічних спеціальностей активно розробляється вітчизняними науковцями. Автори доводять необхідність розвитку “soft skills” майбутніх учителів початкової школи як засобу їхнього подальшого професійного зростання (О. Акімова, Н. Безлюдна, О. Біляковська, А. Бобро, О. Демченко, Н. Дудник, Л. Ілійчук, Н. Казьмірчук, Т. Полонська, Л. Себало, І. Стахова); акцентують на важливості формування “soft skills” у контексті критеріїв оцінювання якості освітньої програми (О. Кірдан); аналізують технології розвитку “soft skills” (Л. Маляр); розкривають потенціал вибіркового навчальних дисциплін для формування м'яких навичок (Н. Борбич, Н. Денисенко, Л. Зеленська, С. Марчук, І. Мірошник, А. Огністий, Н. Степанова, І. Чемерис).

Вивчення стану наукової розробленості досліджуваної проблем свідчить, що формування навичок “soft skills” у процесі фахової підготовки май-

## РОЗВИТОК “SOFT SKILLS” ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

бутніх вчителів інтерпретують як “необхідну умову реалізації професійного стандарту вчителя” [1, 137], як “специфічний каркас, який дає змогу здійснювати підготовку компетентних фахівців для Нової української школи” [3, 43].

Виходячи із зазначеного питання теорії та практики розвитку “soft skills” студентів у процесі навчання за фахом потребують подальшого аналізу та висвітлення.

**Мета статті** – проаналізувати роботу з розвитку “soft skills” у майбутніх вчителів початкових класів в освітньому просторі педагогічного коледжу.

**Виклад основного матеріалу.** Поняття “soft skills” визначається як “комплекс неспеціалізованих загальних для різних видів діяльності навичок, що включають в себе деякі основні риси когнітивної та в цілому інтелектуальної діяльності, емоційного інтелекту, управління власною діяльністю і продуктивною взаємодією з іншими людьми” [6, 75]. Ці навички розвиваються впродовж життя, відповідно до ситуацій та набутого досвіду, тому їх і називають гнучкими, м’якими.

Серед сутнісних ознак “soft skills” виокремлюють такі:

– гнучкі навички охоплюють компетентності, що сприяють самореалізації майбутніх фахівців та є індивідуалізованими за змістовим, цільовим, часовим та особистісним виміром;

– комплекс “soft skills” є складновимірюваним соціокультурним та педагогічним феноменом, який формується й забезпечується цілісністю і єдністю освіти та власного досвіду особистості;

– є сукупністю компетентностей, якостей, умінь, здібностей, процесів, що уможливають успішну професійну діяльність у швидкозмінюваних та / або невизначених умовах;

– сприяють та підвищують здатність здобувачів вищої освіти адаптуватися до змін у професійній діяльності та житті [5, 154].

О. Біляковська в комплексі “soft skills” майбутніх вчителів виокремлює такі компоненти:

– соціально-комунікативний – відображає спроможність взаємодіяти з оточенням, відповідає за побудову ефективної комунікативної дії у різних ситуаціях педагогічної взаємодії (спілкування з учнями, батьками, педагогічним колективом);

– емоційний – визначає готовність і здатність майбутнього вчителя гнучко керувати й управляти емоційними реакціями як власними, так і інших учасників освітнього процесу, реагувати адекватно відповідно до ситуації. Маючи розвинений емоційний інтелект, вчитель здатен розуміти власні емоції та розпізнавати емоції і наміри своїх учнів, вмє керувати емоціями і змінювати їх напрям для ефектвної педагогічної взаємодії;

– когнітивний – характеризує рівень когнітивної гнучкості особистості. Це зокрема, навички майбут-

нього вчителя критично, нестандартно, креативно мислити, здатність виходити за межі регламентованих вимог, здатність до пошукової та дослідницької діяльності;

– прогностичний – характеризує здатність бачити у перспективі можливі варіанти розвитку подій, розробляти та впроваджувати прогностичні рекомендації, приймати випереджальні оперативні рішення;

– управлінський – характеризує ініціативність, прагнення до досягнень, удосконалення, навички тайм-менеджменту, самомотивованість, самоорганізацію;

– акмеологічний – окреслює готовність майбутнього вчителя до самовираження і самореалізації у професійно-педагогічній діяльності. Характеризується усвідомленням власного потенціалу, цілеспрямованістю (філософія життя, світогляд, заснований на певній системі цінностей), наявністю особистісного досвіду, потреба у саморозвитку та самореалізації;

– інноваційний – передбачає орієнтацію на проблемно-творчий характер професійно-педагогічної діяльності, надбання майбутніми вчителями власного творчого досвіду [2, 180–183].

І. Тимофєєва узагальнено класифікує м’які уміння майбутніх учителів початкової школи у такий спосіб:

1) індивідуальні якості здобувачів освіти (властивість приймати рішення та врегулювати проблемні ситуації; чітко ставити завдання і формулювати цілі; позитивне мислення та оптимізм; орієнтація на замовника освітніх послуг та кінцевий результат);

2) комунікаційні якості майбутнього вчителя початкових класів (дружнє спілкування з учнями, батьками, колегами, керівництвом; зрозуміло формулювати думки та висловлювати свою позицію; структурувати і модерувати наради; взаємодія з різними типами людей; відповідати аргументовано, зрозуміло, вчасно і ввічливо; вислуховувати та приймати до уваги усі точки зору; готувати та робити якісні презентації, доповіді, виступи; враховувати міжкультурні та міжнаціональні особливості здобувачів освіти, колеґ, батьків);

3) управлінські якості (об’єднувати та мотивувати команду; працювати в команді; чітко планувати час та керувати ним; передбачати ризики, можливі конфлікти та запобігати їм) [7, 51].

Н. Безлюдна, Н. Дудник використовують карту, яка містить три блоки формування “soft skills” у майбутніх педагоґів, а саме:

1) блок розвитку когнітивних здібностей: уміння панорамно та критично мислити (розвиток зв’язків “викладач – здобувач освіти”); формування проектного мислення (здатність до передбачення, цілепокладання); розвиток умінь ухвалювати рішення у ситуаціях браку часу (швидкість реакції, швидкість обробки даних); розвиток умінь творчо вирішувати педагоґічні задачі;

2) блок розвитку діяльнісних здібностей: лідерські якості, вміння керувати собою і аудиторією (організаторські здібності, вербальне та невербальне мовлення); вміння створювати тексти, здатність до візуалізації інформації; вміння взаємодіяти з іншими людьми;

3) блок розвитку особистісних здібностей: вміння прилюдно висловлювати свої думки (вміння чітко, грамотно і зрозуміло викладати свої думки, зацікавити аудиторію перспективою цікавої та корисної справи, презентація себе); вміння працювати в команді (зокрема, робота в проектній групі); комунікативні можливості; вміння мотивувати, надихати, захоплювати; вміння “бачити” іншу людину; опанування навичок тайм-менеджменту, самоорганізація) [1, 141].

Аналіз літературних джерел засвідчив, що в педагогічній діяльності важливими є такі “soft skills”, як навички міжособистісних відносин та комунікації; креативність, емоційний інтелект, орієнтація на професійне та особистісне зростання, гнучкість розуму. Відповідно виникає питання: “Чи може студент педагогічного коледжу оволодіти ними усіма, щоб успішно розпочати свою педагогічну діяльність?”. Зрозуміло, що під час фахової підготовки у студентів так чи інакше м’які навички поступово розвиваються. Однак ми переконані, що не варто розраховувати лише на час і досвід. Набагато ефективніше це відбуватиметься, якщо майбутні вчителі працюватимуть над розвитком своїх навиків, цілеспрямовано приділятимуть цьому час.

Універсальних засобів для формування “soft skills” немає. Однак певні технології та методи навчання у закладах вищої та передвищої освіти допомагають розвитку м’яких навичок майбутніх вчителів.

Так, Ю. Дроздова, О. Дубініна основними методами розвитку “soft skill” вважають:

- самонавчання – самостійне вивчення інформації про моделі успішної поведінки;
- пошук зворотного зв’язку про успішність власної поведінки в аспекті розвитку конкретного досвіду;
- навчання на досвіді інших, робота з наставником;
- фонові тренінги – вправи, спрямовані на розвиток певних компетенцій;
- кейс-методи;
- поєднання навчання та професійної діяльності (дуальна освіта) [4].

Погоджуємось з думкою О. Кірдан, що підвищенню ефективності формування та розвитку “soft skills” у майбутніх вчителів сприятиме інтеграція традиційних та інноваційних методів навчання. Серед них: робота в групах, кейс-метод, написання статей, моделювання ситуацій, створення проблемних ситуацій, рольові та ділові ігри, інтерактивний метод, мозковий штурм, метод проектів, індивідуальна та групова дослідницька діяльність, практикуми,

тренінги, евристична бесіда, майстер-класи, творчі вправи, фасилітація [5, 158].

У Самбірському фаховому педагогічному коледжі імені Івана Филипчика під час підготовки фахових молодших бакалаврів з початкової освіти враховують потребу формування м’яких навичок майбутніх вчителів. З цією метою для студентів проводять тематичні семінари, практикуми. Для прикладу, семінар “Soft skills – навички для успішного майбутнього” спрямований на формування у студентів розуміння того, що розвинені м’які навички допоможуть їм досягнути особистої успішності та успіху у майбутній педагогічній діяльності. На семінарі розглядаємо, що таке “soft skills”, навіщо вони потрібні, які ключові м’які навички та як їх розвивати; розкриваємо поняття емоційного, соціального інтелекту та їх прояв у педагогічній діяльності, говоримо про саморозвиток, тайм-менеджмент вчителя; тестуємо “soft skills”.

Формування “soft skills” у здобувачів фахової передвищої освіти забезпечується і обов’язковими освітніми компонентами, зокрема проходженням різних видів практики. Ми спонукаємо студентів до рефлексивної оцінки своїх емоцій, техніки мовлення, поведінки в ході набуття практичного досвіду. Під час аналізу намагаємось виявляти фактори, що гальмують у них розвиток м’яких навичок. Переосмислення власної практичної діяльності сприяє самопізнанню, самооцінці, формує потребу в саморозвитку та самореалізації у педагогічній діяльності.

Ми усвідомлюємо дієвість самонавчання, тому рекомендуємо студентам самостійно поліпшувати свої м’які навички, пропонуємо їм інформацію про онлайн-вебінари та курси, спрямовані на розвиток критичного мислення, ефективної комунікації, емоційного інтелекту тощо. Зокрема, на платформі “Професійна освіта онлайн” (<http://profosvita.online>) доступний онлайн-курс “Практикум з розвитку м’яких навичок”, розроблений за підтримки Міністерства освіти і науки України та Фонду міжнародної солідарності (Польща). На платформі Мережі Українських Освітніх Хабів (<https://skills.eduhub.org.ua>) серед інших є курси з розвитку гнучкості, креативного мислення, критичного мислення, інформаційної культури, ділового етикету.

Таким чином, формування та вдосконалення м’яких навичок майбутніх вчителів у процесі фахової підготовки передбачає комплексний підхід до цього завдання.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Отже, питання підготовки сучасного вчителя з творчим мисленням, креативною свідомістю, пов’язане із розвитком у нього здатності до самопізнання, самоаналізу, саморозвитку, готовності впроваджувати інноваційні методи навчання. Використання відповідних технологій, практик, методів організації навчальної, позааудиторної, виховної діяльності,

## РОЗВИТОК “SOFT SKILLS” ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

самотійної роботи активізують пізнавальну діяльність студентів, розвивають їхні творчі здібності, сприяють розвитку м'яких навичок. Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку та теоретичне обґрунтування організаційної моделі розвитку м'яких навичок студентів педагогічного коледжу.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Безлюдна Н., Дудник Н. Формування soft skills у майбутніх педагогів як умова реалізації професійного стандарту вчителя. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*: збірник наукових праць. 2021. Вип. 2 (6). С. 137–143. URL: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(6\).2021.248137](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(6).2021.248137) (дата звернення: 15.03.2023).

2. Біляковська О. “Soft skills” як необхідна складова якісної професійної підготовки майбутнього вчителя. *Rocznik Polsko-Ukraiński / Uniwersytet Humanistyczno-przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie*. 2018. Т. XX. С. 175–185. URL: [http://dlibra.bg.ajd.czest.pl:8080/Content/5918/14\\_Biljakowska\\_Rocznik\\_20.pdf](http://dlibra.bg.ajd.czest.pl:8080/Content/5918/14_Biljakowska_Rocznik_20.pdf) (дата звернення: 10.03.2023).

3. Денисенко Н., Борбич Н., Марчук С., Чемерис І. Роль вибірових освітніх компонентів у формуванні soft skills майбутніх учителів нової української школи. *Академічні студії. Серія “Педагогіка”*. 2022. Вип. 3. С. 42–50. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.3.7> (дата звернення: 10.03.2023).

4. Дроздова Ю., Дубініна О. Концептуальні підходи до визначення “soft skills” у сучасних освітніх та професійних моделях. *Softskills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті*: тези доповідей (Київ, 21 лютого 2020 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 31–34.

5. Кірдан О., Кірдан О. Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*: Збірник наукових праць. 2021. Вип. 2(6). С. 152–160. URL: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(6\).2021.248144](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(6).2021.248144) (дата звернення: 20.03.2023).

6. Підсосонна О. Soft skills як вимога якісної сучасної підготовки здобувачів вищої освіти. *Збірник матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції здобувачів загальної середньої, передвищої і вищої освіти аспірантів, молодих учених*. Частина 2 (м. Глухів, 11–12 березня 2021 року). 2021. С. 74–78. URL: [http://tpgnpu.ho.ua/images/my\\_images/doc\\_pdf/vidavnictvo/2021/material\\_zv\\_nauk-prakt%20konf-2\\_MV-2021.pdf](http://tpgnpu.ho.ua/images/my_images/doc_pdf/vidavnictvo/2021/material_zv_nauk-prakt%20konf-2_MV-2021.pdf) (дата звернення: 10.03.2023).

7. Тимофєєва І. Розвиток наскрізних вмінь у процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної; за ред. О. Голлока. Вінниця: ТОВ “Меркьюрі-Поділля”, 2020. Вип. 9. С. 49–53. URL: [http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/1707/1/rozvytok\\_naskriznykh.pdf](http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/1707/1/rozvytok_naskriznykh.pdf) (дата звернення: 20.03.2023).

### REFERENCES

1. Bezlyudna, N. & Dudnyk N. (2021). Formuvannya soft skills u maybutnikh pedahohiv yak umova realizatsiyi profe-

siynoho standartu vchytelya [Formation of soft skills in future teachers as a condition for the realization of the teacher’s professional standard]. *Psychological and pedagogical problems of the modern school*: Collection of scientific work, 2 (6), pp. 137–143. Available at: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(6\).2021.248137](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(6).2021.248137) (Accessed 15 March 2023). [in Ukrainian].

2. Biljakowska, O. (2018) “Soft skills” yak neobkhidna skladova yakisnoyi profesiyanoi pidhotovky maybutnoho vchytelya [“Soft skills” as a necessary component of quality professional training of the future teacher]. *Polish-Ukrainian yearbook*, XX, pp. 175–185. Uniwersytet Humanistyczno-przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie. Available at: [http://dlibra.bg.ajd.czest.pl:8080/Content/5918/14\\_Biljako wska\\_Rocznik\\_20.pdf](http://dlibra.bg.ajd.czest.pl:8080/Content/5918/14_Biljako wska_Rocznik_20.pdf) (Accessed 10 March 2023). [in Ukrainian].

3. Denysenko, N., Borbych, N., Marchuk, S. & Chemyrys, I. (2022). Rol vybirkovykh osvitynih komponentiv u formuvanni soft skills maybutnikh uchyteliv novoyi ukrayinskoyi shkoly [The role of selective educational components in the formation of soft skills of future teachers of the new Ukrainian school]. *Academic studies. “Pedagogy” series*, 3, pp. 42–50. Available at: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.3.7> (Accessed 10 March 2023). [in Ukrainian].

4. Drozdova, Yu. & Dubinina, O. (2020). Kontseptualni pidkhody do vyznachennya “softskills” u suchasnykh osvitynih ta profesyinykh modeliakh [Conceptual approaches to the definition of “softskills” in modern educational and professional models]. *Softskills are integral aspects of forming students’ competitiveness in the 21st century*: theses of reports (Kyiv, 21 February 2020). Kyiv, pp. 1–34. [in Ukrainian].

5. Kirdan, O. & Kirdan, O. (2021). Formuvannya soft skills zdobuvachiv vyshchoyi osvity v osvithomu protsesi zakladu vyshchoyi osvity [Formation of soft skills of students of higher education in the educational process of a higher education institution]. *Psychological and pedagogical problems of the modern school*: Collection of scientific works, 2 (6), pp. 152–160. Available at: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(6\).2021.248144](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(6).2021.248144) (Accessed 20 March 2023). [in Ukrainian].

6. Pidosonna, O. (2021). Soft skills yak vymoha yakisnoyi suchasnoyi pidhotovky zdobuvachiv vyshchoyi osvity [Soft skills as a requirement for modern quality training of higher education acquires]. *Collection of materials of the annual reporting scientific-practical conference of general secondary, pre-university and higher education graduates, post-graduate students, young scientists*. Part 2 (Hlukhiv, 11–12 March 2021). (pp. 74–78). Available at: [http://tpgnpu.ho.ua/images/my\\_images/doc\\_pdf/vidavnictvo/2021/material\\_zv\\_nauk-prakt%20konf-2\\_MV-2021.pdf](http://tpgnpu.ho.ua/images/my_images/doc_pdf/vidavnictvo/2021/material_zv_nauk-prakt%20konf-2_MV-2021.pdf) (Accessed 10 March 2023). [in Ukrainian].

7. Tymofeyeva, I. (2020). Rozvytok naskriznykh vmin u protsesi fakhovoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Development of end-to-end skills in the process of professional training of future primary school teachers]. *Actual problems of the formation of the teacher’s creative personality in the context of continuity of preschool and primary education*: coll. materials of the II International science and practice Internet conf. (Ed.). Holyuk O.A. Vinnytsya, pp. 49–53. Available at: [http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/1707/1/rozvytok\\_naskriznykh.pdf](http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/1707/1/rozvytok_naskriznykh.pdf) (Accessed 20 March 2023). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.03.2023